

Лідія Сімакова, Валентина Снегірєва. Франческо Петрарка. Сонети.

1. Що ви знаєте про епоху Відродження з уроків історії? Який час вона охоплює?
2. Чому ця епоха має таку назву? Якими культурними досягненнями позначений цей період історії?
3. Хто такі гуманісти? З якими новими явищами тогочасного життя пов'язана їх поява?
4. Які імена видатних художників, скульпторів, письменників епохи Відродження вам відомі?
5. Візьміть участь у підготовці проекту: «Великі культурні досягнення епохи Відродження» (підготуйте короткі повідомлення про видатних представників цього часу: Томаса Мора, Еразма Роттердамського, Іоганна Гутенберга, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаеля та ін.
6. Організуйте виставку репродукцій картин художників і відеоматеріалів творів мистецтва епохи Відродження).

Ромео і Джульєтта, Гамлет, Дон Кіхот — літературні герої, створені генієм найяскравіших письменників різних країн Європи в епоху Відродження. Їхні образи, що символізують силу всеперемагаючої любові, прагнення протистояти несправедливості і злу, захищати бідних і знедолених продовжують ось уже впродовж чотирьохсот років хвилювати серця людей в різних куточках світу. Ставши незмінними супутниками безлічі поколінь читачів і глядачів, вони одержали назву «вічних образів», бо давно вийшли за межі не тільки своїх творів, але і свого часу. Чому ж, як і в давні часи, так і сьогодні, вони не перестають надихати і наших сучасників на створення нових фільмів, вистав, творів образотворчого та музичного мистецтва?

Епоха Відродження, або Ренесанс (від *франц.*) — це час розквіту культури країн Європи, який охоплює XIV — XVI століття і знаменує собою перехід від середньовіччя до Нового часу. У цей період в європейських країнах розвивається світова торгівля і книгодрукування, здійснюються великі географічні відкриття. Люди все більше починають вірити в свої сили й усе менше боятися середньовічних заборон. Слабшає вплив церкви на життя суспільства. Відроджується інтерес до античних часів, коли головна увага приділялася особистості людини і можливостям її удосконалення. У мистецтві й науці проголошуються віра в силу і розум людини, оспівуються її краса, сміливі думки й відважні справи. Таких поетів, художників, скульпторів, учених сучасники стали називати гуманістами (латинське слово *humanus* означає «людський»).

Перші гуманісти з'явилися на італійському ґрунті в XIV столітті. Для цього були особливі причини. Рабство в Італії було скасовано раніше, ніж в інших країнах; тут раніше, ніж на півночі, почали розвиватися торгівля і промисловість,

виросли великі міста, з'явилися перші наймані робітники. Саме в Італії раніше, ніж в інших країнах, під натиском нового відступали старі порядки, а разом з ними і старі погляди середньовіччя.

На землі Італії збереглося чимало пам'яток культури давнього Риму. З давньої Греції сюди ще за часів античності було вивезено чимало видатних творів мистецтва. В давньогрецьких і давньоримських пам'ятках мистецтва і літератури гуманісти побачили зображення прекрасної, сильної, гармонійно розвинутої людини. Завдяки діяльності гуманістів було знайдено, збережено, вивчено й відроджено твори мистецтва й ідеї античної давнини. Звідси й походить назва — Відродження. Досить скоро це поняття набуло більш широкого змісту: воно стало означати не лише відродження старих, але й народження нових культурних цінностей.

З усіх відкриттів Відродження найголовнішим було «відкриття людини». Що це означає? Хіба людину потрібно було якось по-особливому відкривати? Так, у середні віки вплив в усіх сферах суспільства належав церкві. У центрі середньовікової культури стояв Бог, що знаходився поза межами людського життя й був недоступний для пізнання. Великий флорентійський поет Данте у своїй «Божественній комедії» «подорожує» уявним загробним світом, змальовуючи місця і долі грішників у ньому. Гуманісти також не були атеїстами, але вони возвеличили роль вільної, розкріпаченої людини на землі, віру в її розум і безмежні творчі можливості. Культура Відродження утверджувала «божу» людину, тобто подібну до Бога. Християнство, яке перенесло центр уваги на духовні цінності, привчило бачити у внутрішньому світі людини більшу глибину, ніж ту, що знала античність. Ні одна культура до цього часу не підносила людину так високо. Ось чому після гуманістичного «відкриття людини» в Італії настав небачений розквіт літератури і мистецтва.

Італійські гуманісти Петрарка, Данте, Джотто, Боккаччо, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Тіціан та ін. створили неперевершені за красою і гармонії мистецькі витвори.

Твори видатних поетів і письменників епохи Відродження — Франческо Петрарки і Боккаччо (Італія), Вільяма Шекспіра (Англія), Франсуа Рабле (Франція), Мігеля Сервантеса (Іспанія), Еразма Роттердамського (Німеччина) та ін. — стали вічними літературними пам'ятками, що утверджують вищі людські цінності, і тому досі хвилюють читачів усіх країн і народів.

?

1. Чому звернення до часів античності сприяло становленню епохи Відродження?
2. Які духовні цінності проголосили гуманісти?
3. Які твори Петрарки, Шекспіра, Сервантеса та інших представників епохи Відродження вам відомі? Розкажіть, яким чином відбулося ваше знайомство з ними.

ФРАНЧЕСКО ПЕТРАРКА
(1304-1374)

*Твори Петрарки містять відбиток однієї із найбільш
сердечних і привабливих особистостей минулого.*

М. Томашевський

Петрарка

Із століття в століття людство вшановує великого італійця Франческо Петрарку як засновника нової європейської поезії, що сповістила про початок нової епохи, названої Відродженням. Вихід його «Книги пісень» («Канцоньєре»), які стали неперевершеним зразком поезії, надовго окреслив шляхи розвитку європейської лірики.

Головний талант цього воістину великого поета і непересічної особистості — уміння любити. Про його натхненне кохання до Лаури написано тисячі книг і статей. Він також дуже любив матір, своїх рідних, численних друзів: Гвіто, Сетте, Джакомо Колонна, Джованні Боккаччо. Без дружби, без любові до

ближніх і до людей взагалі Петрарка не уявляв свого життя. І люди любили його також.

Він писав про медицину, про мистецтво полководця, про виховання і розповсюдження християнства, про астрологію і Римську імперію. Він навіть написав трактат про те, як обрати дружину.

Поет був великим патріотом. Біди Італії були його власними бідами. Це знайшло відображення в його знаменитій канцоні «Італія моя». Палким бажанням поета було бачити рідну країну єдиною і могутньою. Він оплакував розподіл Італії, просив імператора Карла IV перенести знову столицю папства та імперії з Авіньона до Риму. Він докладав усіх зусиль, щоб зупинити братовбивчу війну між Генуєю і Венецією за торгіву перевагу на Чорному й Азовському морях. Словом, це була дуже різнобічна особистість, внутрішньо багата й емоційна.

Минули століття, і для людства від Петрарки залишилась лише «Книга пісень» — 317 сонетів, 29 канцон, баллад, секстин і мадригалів.

Книга містить «Сонети на життя Мадонни Лаури», «Сонети на смерть Мадонни Лаури» і розділ «Вибрані канцони, секстини, баллади і мадригали». Вірші написані італійською і латинською мовами.

Петрарка вперше побачив Лауру 6 квітня 1327 року в Авіньоні, де жив у цей час з батьками. Йому було 23 роки. Це була Страсна п'ятниця. Поет побачив юну красуню, що виходила з церкви Святої Клари, і закохався у неї з першого

Лаура.

Малюнок імовірно XVст.

погляду. Лаура на той час була одружена. Згодом вона народить одинадцять дітей, але поет після зустрічі з нею 21 рік оспівував її як Непорочну Діву, виливав свої почуття у численних віршах до неї. Очевидно, Лаура читала ці вірші, але долі їх так більше й не зійшлися. Сповідальність поета, щирість і тонкий ліризм, якого ще не знала європейська поезія,— все це торжествує в «Книзі пісень».

У 1348 році Європою прокотилася епідемія чуми. Вона забрала життя мільйонів людей. Від цієї хвороби померла й Лаура. І померла вона в той самий день і місяць, і в той же ранковий час, і в тому ж місті, де вперше зустрілися їхні погляди...

Смерть Лаури Петрарка сприйняв як катастрофу.

У «Листі до нащадків» він написав: «Між смертними немає нічого тривалого, і якщо трапляється щось солодке, воно незабаром вінчається гірким фіналом».

Літературу Петрарка розумів як можливість досягати у слові художньої досконалості, тому він багато разів редагував свою лірику, відточував сонети, поглиблюючи, а то й змінюючи їхній зміст. Що більше редагував, то ясніше ставало те, до чого він прагнув. А прагнув він ще більше поглибити релігійні мотиви, і реальна Лаура все більше набувала образу Мадонни.

?

1. Що принесло Франческо Петрарці світову славу?
2. Чим схвилювала вас історія кохання Петрарки і Лаури?
3. Які людські якості поета приваблюють вас?

CANZONIERE (RERUM VULGARIIUM FRAGMENTA)/ BENEDETTO SIA 'L GIORNO, E 'L MESE, E L'ANNO

Benedetto sia 'l giorno, e 'l mese, e l'anno,
e la stagione, e 'l tempo, e l'ora, e 'l punto,
e 'l bel paese, e 'l loco ov'io fui giunto
da' duo begli occhi che legato m'hanno;

se benedetto il primo dolce affanno
ch'i'ebbi ad esser con Amor congiunto,
e l'arco, e le saette ond'i' fui punto,
e le piaghe che 'nfin al cor mi vanno.

Benedette le voci tante ch'io
chiamando il nome de mia donna ho sparte,
e i sospiri, e le lagrime, e 'l desio;
e benedette sian tutte le carte
ov'io fama l'acquisto, e 'l pensier mio,

ch'è sol di lei, sì ch'altra non v'ha parte.

СОНЕТИ

Із «Книги пісень»

61

Благословенні будьте, день і рік,
І мить, і місяць, і місяця урочі,
Де спостеріг я ті сяйливі очі,
Що зав'язали світ мені навік!

Благословен вогонь, що серце пік,
Солодкий біль опечаленої ночі
І лук Амура, що в безоболоччі
Пускав у мене стріл ясний потік!

Благословенні будьте, серця рани
І вимовлене пошепки ім'я
Моєї донни — ніжне і кохане,

І ці сторінки, де про неї я
Писав, творивши славу, що не в'яне,
Й ти, неподільна радосте моя!

Переклад Дмитра Павличка

* * *

Благословляю день той, місяць, рік,
Ту пору, і годину, і хвилину,
Прекрасну ту, куди прийшов, країну
І узи ті, що любий зір прирік.
Благословляю туги перший блік,
З яким я стрів мою любов єдину,
І лук, і стріли, що від них я гину,
Бо біль від ран до серця вже проник.
Благословенна незліченна тьма
Тих слів, що задля донни я розсіяв,
І прагнення, і сльози, і зітхання,
Благословенне це моє писання,—
Завжди на славу їй,— і думки вияв,

Що місця в нім для іншої — нема.

Переклад Ігоря Качуровського

132

Як не любов, то що це бути може?
А як любов, то що таке вона?
Добро? — Таж в ній скорбота нищівна.
Зло? — Але ж муки ці солодкі, боже!

Горіти хочу? Бідкатись негоже.
Не хочу? То даремна скарг луна.
Живлюща смерте, втіхо навісна,
Хто твій тягар здолати допоможе?

Чужій чи власній волі я служу?
Неначе в просторінь морську безкраю
В човні хисткому рушив без керма;

Про мудрість тут і думати дарма —
Чого я хочу — й сам уже не знаю:
Палаю в стужу, в спеку — весь дрижу.

Переклад Григорія Кочура

Заглибимось у текст сонетів

1. Під час читання сонетів Петрарки ми немов би попадаємо в полон двох образів: прекрасної Лаури і самого поета. Вони тісно взаємопов'язані, оскільки Лаура постає перед нами через змалювання її поетом, через його почуття, переживання, роздуми. Згадайте: образ поета, який охоплює коло його творів, називається ліричним героєм. Внутрішній світ ліричного героя розкривається не через учинки і події, а через душевний стан, переживання певної життєвої ситуації.
Спробуємо з'ясувати, яким є образ ліричного героя в сонетах Петрарки і як він пов'язаний з образом Лаури.
Уже перший рядок сонета «Благословенні будьте день і рік...» викликає у нас емоційний відгук на стан душі поета.
Як передає поет своє трепетне ставлення до життя? Чим воно викликане?
2. Сонети Петрарки вирізняються пристрасністю і силою поетичної виразності. Поєднання цих двох основних особливостей дало можливість дослідникам назвати це явище у творчості Петрарки «петраркізмом».
Проаналізуйте, як наростає в сонеті «Благословенні будьте день і рік...» сила переживань ліричного героя. Яка роль у цьому повторів слів

- «благословенні», «благословен», метафор «солодкий біль», «серця рани», «слава, що не в'яне», епітетів тощо?
3. Важливо зазначити, що в середні віки католицька церква принижувала жінку, приписуючи їй первісну гріховність Єви-спокусниці. Петрарка ж у своєму сонеті створює піднесений образ Лаури. Як це йому вдається?
 4. Звичайна земна жінка стає предметом поклоніння поета. Усю силу свого кохання в сонеті «Благословенні будьте день і рік...» він передає через протиставлення своїх страждань і радощів кохання.
Знайдіть це протиставлення у тексті сонета.
Чим подобається вам цей сонет? Чим він вас захоплює? Прочитайте його виразно.
 5. Порівняйте переклади сонета 61 Петрарки Д. Павличком і І. Качуровським.
 Чий переклад ви вважаєте найбільш вдалим? (Використайте оригінал твору, поданий на с. 141-142. Якщо ви не володієте італійською мовою, то скористайтеся перекладачем у комп'ютері чи смартфоні і самостійно створіть підрядник).
 6. У сонеті «Як не любов, то що це бути може?» поет намагається розібратися у своїх суперечливих почуттях. Про що змушує задуматися поета почуття кохання, яке крає його душу? Прочитайте і прокоментуйте першу і другу строфи сонета.
 7. Поясніть, який прийом посилює тут напруженість внутрішнього стану ліричного героя.
 8. Чи є межа людської пристрасті, навіть якщо вона викликана всепоглинаючим коханням? Таке питання напрошується, коли ми читаємо сонет «Як не любов, то що це бути може?»
Чому поет порівнює себе з «човном без керма» ?
 9. Чи може він перебороти силу земного кохання? Дайте відповідь словами із тексту сонета.
 10. Український поет ХХ століття Максим Рильський називав Петрарчині сонети шліфованими. Зверніть увагу, як майстерно зберіг перекладач форму і мелодійність цього сонета. Прочитайте його виразно, дотримуючись ритму читання і загального тону поетичного викладу.
 11. Вивчіть один сонет напам'ять.

Для майбутніх філологів

Підготуйте доповідь на тему: «Образ Лаури в сонетах Петрарки».